

TOŻSAMOŚĆ W CYBERPRZESTRZENI:
IMPLIKACJE ZJAWISKA CYBERPRZEMOCY
WŚRÓD ADOLESCENTÓW

IDENTITY IN CYBERPRESSES: IMPLICATIONS
OF CYBERBULLING IN ADOLESCENT

JOANNA GRUBICKA, ANITA JOPEK
Akademia Pomorska w Słupsku

ABSTRACT

Cyberspace is a place of many opportunities that allows young people to search and create their own identity. Unfortunately, interacting (being) in a virtual world is seemingly safe can promote the development of many negative phenomena such as cyberbullying and the occurrence of threats and dangers to adolescents.

Keyword: cyberspace, the phenomenon of cyberbullying

ABSTRAKT

Cyberprzestrzeń jest miejscem wielu możliwości, które pozwala młodym ludziom poszukiwać i tworzyć własną tożsamość. Niestety obcowanie w wirtualnym świecie, choć jest pozornie bezpieczne, może sprzyjać tworzeniu się wielu negatywnych zjawisk, takich jak cyberprzemoc oraz występowaniu zagrożeń przebywających tam adolescentów.

Słowa kluczowe: cyberprzestrzeń, zjawisko cyberprzemocy

WSTĘP

Pojawienie się mediów masowych, w tym Internetu porównuje się często do rewolucji, jaką w kulturze ludzkiej wywołało pojawienie się druku¹. Internet nabrał szczególnego znaczenia w życiu współczesnej młodzieży. Jego atrakcyjności powszechność używania wynika z możliwości szybkiego zdobywania najbardziej aktualnych informacji, dostępu do różnego rodzaju treści, rozrywki i komunikacji z innymi. Cechy Internetu, takie jak interaktywność, multimedialność, hipertekstowość oraz prostota sprawiają, że młodzi internauci podejmują wiele różnorodnych aktywności w sieci, zaś Internet to dla nich przede wszystkim sfera poznania (86,7% – dostęp do przeglądarek internetowych; 80,0% – dostęp do bieżących informacji; 57,4% – dostęp do portali), rozrywki (86,4% – dostęp do filmów, muzyki) oraz komunikacji (71,2% – korzystanie z poczty elektronicznej). Korzystanie z konta na portalu społecznościowym jest dla nastolatków zjawiskiem powszechnym. Tylko nieliczni respondenci deklarują brak takiego konta (5,4%). Nieco rzadziej młodzi internauci używają Internetu do aktywności służących autoprezentacji podtrzymywania aktualnych oraz pozyskiwania nowych afiliacji (43,5% – możliwość poznania nowych znajomych; 42,6% – dostęp do informacji o innych)².

Tworzenie tożsamości adolescentów, która oferowana jest przez tradycyjne czynniki socjalizacji, jakimi są rodzina, kościół, grupa społeczna jest relatywizowana przez wirtualne wersje tożsamości. Cyberprzestrzeń staje się przeciwwagą, a niekiedy jedynym wyborem przez „kliknięcie” w ikonkę na ekranie komputerowym. W każdej chwili można stać się inną jednostką. Poszukiwanie tożsamości przez młodych ludzi, niekiedy poprzez presję i nacisk ze strony dorosłych oraz wymagania jakie stawia przed nimi życie sprawiły, że młodzież zaczęła stawać się częstymi ofiarami przestępstw. Dzisiejsza teraźniejszość zaburza nieco poczucie bezpieczeństwa podmiotu, bowiem obfituje w wyraźną ewolucję zagrożeń, wśród których uporczywie stają się zagrożenia cyfrowe. Internet stanowi olbrzymią sieć sieci, o zasięgu globalnym, umożliwiającym z jednej strony dostęp do informacji i ich wymianę, a z drugiej strony stał się pewną formą pułapki. Dzieje się tak między innymi dlatego, że dzieci i młodzież często szukają w sieci wsparcia

¹ A. Urbanek, *Cybermedia w cyberprzestrzeni – aspekty społeczno-kulturowe*, [w:] M. Koziński, S. Kosznik-Biernacka, J. Grubicka, *Cyberprzestrzeń, Zagrożenia w sieci*, Słupsk 2017, s.59.

² *Raport Nastolatki wobec Internetu 3.0*, NASK, Warszawa, 2016.

i schronienia. Okres buntu, zagubienie, łatwowierność, naiwność, uczucie wyodrębnienia, poczucie braku przynależności, i co za tym idzie – chęć odnalezienia swojego miejsca w świecie zostały bezwzględnie wykorzystane przez pedofili i innych przestępców. Internet stał się dla napastników narzędziem terroru, który ma godzić w młodych i nieświadomych czyhającego niebezpieczeństwa użytkowników.

ZJAWISKA CYBERPRZEMOCY WYSTĘPUJĄCE WŚRÓD ADOLESCENTÓW

Otwarte zasoby Internetu ułatwiają dostęp do rozmaitych treści, również tych nielegalnych, jak i treści, które nie są nielegalne w świetle prawa, ale należą do kategorii szkodliwe. Za treści szkodliwe uważa się takie, które mogą wywołać negatywne emocje u odbiorcy, i które mogą mieć wpływ na jego sferę emocjonalną i społeczną oraz zachowanie. Wśród nich są m.in. treści obrazujące przemoc, obrażenia fizyczne, prezentujące drastyczne sceny, treści nawołujące do podejmowania działań autodestrukcyjnych, treści dyskryminacyjne oraz pornograficzne. Prawie jedna czwarta polskich młodych internautów miała kontakt z „treściami potencjalnie zagrażającymi rozwojowi społecznemu dzieci, tworzonymi przez innych użytkowników”, potencjalnie zagrażającymi rozwojowi społecznemu dzieci, tworzonymi przez innych użytkowników Internetu³. Nie tylko szkodliwość treści może mieć wpływ na rozwój młodego człowieka. Paradoksalne również ich atrakcyjność. Atrakcyjne, interesujące, treści i aplikacje, z którymi użytkownicy stykają się w sieci może powodować utratę kontroli nad czasem i intensywnością korzystania z Internetu, komputera, gier komputerowych, portali społecznościowych i innych wirtualnych aktywności. Może to wpłynąć na ograniczenie lub rezygnację z innych czynności dnia codziennego, a także prowadzić do zaniedbywania rodziny, obowiązków, nauki szkolnej czy hobby i/lub unikania kontaktu z rówieśnikami. Badania polskich adolescentów wykazały, że przebywali oni w sieci dłużej, niż pierwotnie planowali (83,3%), a ponad połowa odczuwała poirytowanie gdy Internet przestał działać lub nie miała do niego dostępu (64,2%). Dodatkowo, co piąty nastolatek rezygnował ze snu, co trzeci z obowiązków, aby móc korzystać z Internetu (29,8%)⁴.

³ L. Kirwil, *Polskie dzieci w Internecie. Zagrożenia i bezpieczeństwo-część 2. Częściowy raport z badań EU Kids online przeprowadzonych wśród dzieci 9-16 i ich rodziców*, Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Warszawa 2011, s.42–44.

⁴ Raport *Nastolatki 3.0.*, NASK, Warszawa 2016.

Internet sprzyja kontaktom interpersonalnym, jednakże kontakty w sieci niosą za sobą pewne ryzyko, szczególnie w przypadkach wykorzystania sieci do nawiązywania relacji z osobami nieznanymi bezpośrednio w świecie offline. Warto zauważyć, że właśnie taką aktywność – kontaktowania się online z osobami nieznanymi osobiście – deklaruje aż 25 proc. młodych internatów⁵, a wielu przyznaje się do osobistego spotkania w świecie realnym z wcześniej nieznanymi osobami, a poznanymi w sieci. Do grupy niebezpiecznych kontaktów należy zaliczyć również zjawisko uwodzenia dzieci w Internecie (ang. *child grooming*) polegające na wytworzeniu relacji za pośrednictwem Internetu między osobą dorosłą a osobą małoletnią (poniżej 15 r.ż.), w celu jego uwiedzenia i wykorzystania. Uwodzenie dzieci w Internecie jest przestępstwem uregulowanym w art. 200a kodeksu karnego, następującej treści:

„Art. 200a

§1 Kto w celu popełnienia przestępstwa określonego w art.197 § 3 pkt. 2 lub art. 200, jak również produkowania lub utrwalania treści pornograficznych, za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej nawiązuje kontakt z małoletnim poniżej lat 15, zmierzając, za pomocą wprowadzenia go w błąd, wyzyskania błędu lub niezdolności do należytego pojmowania sytuacji albo przy użyciu groźby bezprawnej, do spotkania z nim, podlega karze pozbawienia wolności do lat trzech.

§2 Kto za pośrednictwem systemu teleinformatycznego lub sieci telekomunikacyjnej małoletniemu poniżej lat 15 składa propozycję obcowania płciowego, poddania się lub wykonania innej czynności seksualnej lub udziału w produkowaniu lub utrwalaniu treści pornograficznych, i zmierza do jej realizacji, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat dwóch⁶.

Przyczyn zjawiska groomingu jest wiele i są one bardzo zróżnicowane. Dewianci szukają dzieci, które odznaczają się takimi cechami charakteru, które ułatwią mu zbliżenie się do ofiary. Do powstania groomingu przyczynia się nieostrożność dzieci w sieci. Poprzez ich nierozważne nawiązywanie znajomości w Internecie oraz udostępnianie danych personalnych wystawiają się na niebezpieczeństwo ze strony dorosłych, chcących wy-

⁵ L. Kirwil, *op.cit.*,s.42 –44.

⁶ 14 Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.)

korzystać ich niewinność. Według A. Andrzejewskiej ofiarami pedofilów najczęściej są nieletni charakteryzujący się:

- brakiem zaspokojenia emocjonalnego, poszukiwaniem relacji;
- trudnością w dzieleniu się swoimi problemami, tajemnicami a w szczególności tym co im się przytrafiło;
- potrzebą uwagi – poprzez poświęcenie im czasu dają się łatwo uwieść;
- brakiem przyjaciół, odizolowaniem od rówieśników;
- niską samooceną;
- zbytnią ufnością, co sprawia, że nie dostrzegają zagrożenia;
- uległością, podatnością na manipulację⁷⁷.

Niebezpieczne kontakty, to również kontakty mające na celu wciągnięcie nastolatka do różnego rodzaju sekt, grup, społeczności i subkultur np. o radykalnych poglądach, propagujących zachowania agresywne, zachowania np. samookaleczanie, restrykcyjną dietę czy stosowanie substancji psychoaktywnych. Kontakty takie podejmują również osoby zainteresowane pozyskaniem danych osobowych i innych poufnych informacji, wykorzystywanych później w celach przestępczych. Budowanie i utrzymywanie potencjalnie niebezpiecznych kontaktów z nieznanymi nie jest domeną wyłącznie młodych ludzi, ale to właśnie oni, ze względu na brak doświadczenia oraz często mniejsze z uwagi na wiek kompetencje w zakresie właściwej oceny sytuacji, rozumienia i przewidywania skutków podejmowanych działań w kontraście z otwartością, chęcią nawiązania znajomości, zaufaniem są bardziej narażeni na poważne konsekwencje.

Internet to miejsce eksperymentowania, również z własną tożsamością i podejmowania ryzykownych zachowań. Jakie zachowania podejmują młodzi użytkownicy sieci? Są to m.in.: poszukiwanie informacji na temat narkotyków i innych substancji psychoaktywnych lub aktywności szkodliwych dla zdrowia czy podejmowanie niebezpiecznych kontaktów, w tym z nieznanymi osobami dorosłymi, które mogą przejawiać skłonności pedofilskie czy z jednostkami / grupami nakłaniającymi do zachowań ryzykownych lub niezgodnych z prawem. Do grupy zachowań ryzykownych można włączyć seksting (w tym seksting kamerkowy) – czyli zjawisko przesyłania treści (zdjęć, filmików) o charakterze erotycznym, głównie swoich nagich lub półnagich zdjęć, za pomocą Internetu i telefonu komórkowego. Z badań wynika, iż co czwarty polski nastolatek otrzymał intymne zdjęcia, 7% nastolatków

⁷⁷ A. Andrzejewska, *Dzieci i młodzież w sieci zagrożenia realnych i wirtualnych. Aspekty teoretyczne i empiryczne*, Warszawa 2014, s. 153.

wysłało intymne zdjęcia, a ok. 30% nastolatków „zna osobę”, która wysłała intymne zdjęcia. Choć seksting nie jest zaliczany do prostytucji, to może być on początkiem, przyczyną rozpoczęcia uprawiania nierządu. Niepokojący jest fakt, że dzieci w coraz to młodszym wieku rozpoczynają życie seksualne. Sprzyjać temu może seksualizacja życia, wszędzie obecne podteksty seksualne, treści erotyczne, roznegliżowane ciała publikowane w mediach. Wśród młodzieży stał się trendem na wyznawanie miłości oraz sposobem na zatrzymanie partnera lub jego pozyskanie. W obecnym świecie tematy dotyczące seksu ciężko jest nazwać tematami tabu, gdyż młodzież otwarcie zadaje pytania związane z seksem. Przeróżający jest fakt, że z aktów seksualnych, niewinnych, delikatnych, przepełnionych namiętnością, miłością i pożądaniem dwojga dorosłych osób zrobiono z tego coś mało namiętnego, mało wyjątkowego. Bulwersujące jest, że młodzi ludzie, często gimnazjaliści, a nawet jeszcze młodsze dzieci oddają swoje ciało drugiej osobie jakby było przedmiotem tylko dlatego by być „kims” wśród rówieśników. Przyczyną leżącą u podłoża sekstingu bardzo często jest chęć zabicia nudy, fascynacja płcią przeciwną, seksem, chęć zwrócenia na siebie uwagi. Młodzież wkracza zbyt szybko w świat erotyzmu, który powinien być przeznaczony tylko i wyłącznie dla dorosłych. Efektem zbyt przedwczesnego rozpoczęcia życia seksualnego są niechciane ciążę, zarażenia chorobami wenerycznymi oraz urazy w psychice nieletnich. Jako odbiorcy mass mediów jesteśmy zasypywani materiałami nasyconymi erotyką i seksem, które często wiązane są z agresją i przemocą, czego skutkiem może być doprowadzenie do szerszenia się przemocy seksualnej i perwersji.

Niepokojący jest fakt, że treści o tematyce pornograficznej znajdujące się w Internecie są łatwo dostępne, nie tylko dla dorosłych, ale także dla dzieci i młodzieży. Bez wątplenia pornografia jak i cyberpornografia niekorzystnie wpływ na człowieka, szczególnie na tego młodego, który wkracza w sferę intymności. Im użytkownik jest młodszy, tym bardziej destrukcyjnie działają na niego treści erotyczne, w których wykorzystuje się niedojrzałość psychiczną małoletnich. Takie doświadczenie mogą prowadzić do wypaczonej i prymityzowanej wizji kontaktów seksualnych. Należy uświadamiać młodych ludzi, że treści pornograficzne pokazują zakłamaną obraz kobiecości i męskości poprzez przedstawianie seksu w kategoriach procesów instynktownych. Szczególne znaczenie ma tutaj tzw. twarda pornografia, która może doprowadzić do tego, że młoda osoba nieświadomie zacznie warunkować i kojarzyć przyjemności z brutal-

nością i agresją podczas aktów seksualnych. W cyberpornografii, pornografii, kobieta często jest uprzedmiotowiana, płęć żeńską przedstawia się jako prowokującą aktywność seksualną, podległą mężczyźnie i uległą mu. Niejednokrotnie daje się odczuć, że płęć żeńska jest gorsza od płęci męskiej, bezbronna oraz ukrywająca swoje pożądanie. Jak twierdzi S. Kozak „oglądanie takich treści powoduje stworzenie wizerunku kobiety (...) mającej satysfakcję ze stosowania przemocy wobec niej, co z kolei może prowadzić chłopców do gwałtów na rówieśnikach. Dzięki temu mogą zaspokoić potrzeby wytworzone podczas oglądania zakazanych treści⁸⁷”. Przeciwnie kreuje się natomiast mężczyzn, którzy przybierają postać „macho”, seksualnych rekordzistów, zdobywających prestiż i podziw dzięki sile fizycznej i seksualnej sprawności. Efektem tego może być akceptowalność przemocy w kontaktach interpersonalnych, a także przyzwolenia na dominację mężczyzny nad kobietą, oziębłość i antagonistyczne zachowania wobec pań, a nawet podświadome zezwolenie płęci męskiej na gwałt.

Osobowość człowieka złożona jest ze sfery poznawczej, społecznej, emocjonalnej, moralnej i etycznej, a każdy z tych obszarów już w dzieciństwie zostaje zagrożony przez pornografię. Zbyt szybki kontakt ze sferą seksualną wśród dzieci może prowadzić do przedwczesnego rozpoczęcia życia seksualnego, spowodowanego niewłaściwym pojmowaniem wstrzemięźliwości seksualnej. Pornografia jest zjawiskiem bardzo niebezpiecznym i groźnym ze względu na ślady, które zostawia w ludzkiej psychice, szczególnie w bezbronnym umyśle dziecka. Osoby oglądające, szczególnie te uzależnione od materiałów pornograficznych mają w przyszłości problemy ze stworzeniem normalnej rodziny oraz normalnego związku małżeńskiego.

CYBERPROSTYTUCJA – PROSTYTUCJA Z WYKORZYSTANIEM INTERNETU.

Pojęcie prostytutka wywodzi się od łacińskich słów *prostitutio* oznaczającego nierząd uprawiany w celu osiągnięcia zysku oraz *prastare* – *stać przed czymś*, wystawiać, ofiarować na sprzedaż. W społeczeństwie informacyjnym, w którym to Internet staje się głównym punktem informacyjnym, skutecznie wypierającym gazety oraz zamieszczone w nich ogłoszenia, prostytutki zamieszczają swoje anonse na portalach czy przeznaczonych do tego stronach internetowych. Niejednokrotnie na ogłoszenia seksualne możemy się natknąć również w reklamach wyświetlających się na stro-

⁸⁷ Kozak S., *Patologia komunikowania w Internecie : zagrożenia i skutki dla dzieci i młodzieży*, Warszawa 2011, s. 146.

nach nieprzeznaczonych dla tego typu kategorii. Internet jako sieć, która nie ma ograniczeń jest idealnym miejscem do szerzenia się prostytucji nie tylko świadczonej przez osoby pełnoletnie, ale także przez nieletnich. Przerażający jest fakt, że młodzież coraz częściej wybiera taki sposób zarabiania pieniędzy nie zdając sobie sprawy z zagrożeń z tego wynikających. Obecnie trudno jest określić, jaki procent młodych ludzi oddaje się prostytucji, gdyż zarówno klient jaki i osoba oferującą nierząd chcą zachować anonimowość, ze względu na to, iż kontakty seksualne z osobą poniżej piętnastego roku życia są nielegalne.

Cyberseks stał się idealnym rozwiązaniem dla zabieganego i zapracowanego społeczeństwa, które coraz częściej nie chce tracić czasu na budowanie więzi erotycznych a także ponosić odpowiedzialności za związek i zobowiązania wobec partnera. Seks on-line swoją atrakcyjność zawdzięcza temu, iż jest on dostępny zawsze i wszędzie, kiedy tylko człowiek poczuje taką potrzebę. Pozornie bezpieczny seks w cyberprzestrzeni niesie za sobą wiele niebezpieczeństw i negatywnych oddziaływań na ludzką psychikę. Erotyka w sieci jest przedstawiana bardzo często w sposób wyuzdany, co wiąże się z tym, że osoba powracająca do rzeczywistości oczekuje, a nawet wymaga od swojego partnera zachowań, które były ukazane w materiale, który oglądał. Zdaniem seksuologa Z. Lew-Starowicza w chwili pojawienia się nowej formy komunikacji pomiędzy ludźmi dochodzi także do zmian w sferze seksualnej człowieka, co sprawia, że możemy mówić o seksie uprawianym w Internecie. Jako przykład posłużyć może zjawisko skatologii telefonicznej tzw. czerpanie satysfakcji seksualnej poprzez rozmowę telefoniczną, które pojawiło się wraz z funkcjonowaniem sekstelefonów. Sponsoring to forma patologii społecznej wywodząca się z prostytucji, której dopuszcza się coraz większa liczba młodszej części społeczeństwa. Nie da się ukryć, że zjawiska seksualne obserwowalne są od najdawniejszych lat i stanowią ważny element funkcjonowania społecznego. Niepokojący jednak stał się fakt, iż w obecnych czasach zaczęła wygasać granica między tym, co stanowi normę akceptowaną przez społeczeństwo a zachowaniami kwalifikowanymi jako patologie społeczne, które zalicza się do zachowań sprzecznych z obowiązującymi w danej kulturze zasadami moralnymi.

Ponadto adolescenti nadużywają, dysfunkcyjnie korzystają z Internetu (13%)⁹, uprawiają hazard online oraz przede wszystkim nie chronią

⁹ K. Makaruk, S. Wójcik, *EU NET ADB, Badanie nadużywania Internetu przez młodzież w Polsce*, FDN, Warszawa 2012.

swojej prywatności poprzez udostępnianie szerokiemu gronu odbiorców zbyt wielu informacji o sobie, publikowanie licznych zdjęć i przyjmowanie do grona znajomych przypadkowych osób. Owa „otwartość” bywa przyczynkiem do podejmowania przez innych użytkowników agresji elektronicznej i działań o charakterze przemocowym. Są to m.in. wyzywanie, straszenie, prześladowanie, oczernianie, poniżanie kogoś w Internecie przy użyciu nowych technologii. Doświadczenia związane z różnymi formami cyberprzemocy tj. przerabianiem i publikowaniem ośmieszających zdjęć i filmów, upublicznienia sekretów ofiar, uporczywego, wulgarnego i złośliwego komentowania wpisów oraz celowego ignorowania aktywności online ofiary potwierdziło wielu młodych internautów¹⁰.

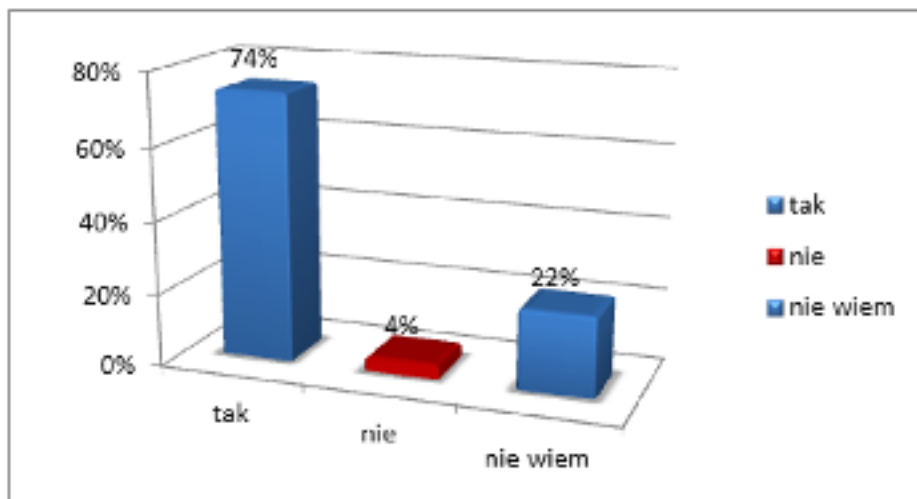
CYBERPRZEMOC WŚRÓD MŁODZIEŻY- SKALA ZJAWISKA I JEGO KONSEKWENCJE

Przemoc towarzyszy człowiekowi od dawna. Wpływ czasu i przemiany zachodzące w społeczeństwie sprawiają, że jej metody ulegają wielu transformacjom. W dobie społeczeństwa informacyjnego przemoc przybiera między innymi formę cyberprzemocy czy też cyberagresji, a jej głównym miejscem występowania jest cyberprzestrzeń.

Duża anonimowość w cyberprzestrzeni sprzyja powstawaniu zjawisk z zakresu cyberpatologii. Z początkiem roku 2017 przeprowadzono badania internetowe mające na celu między innymi ocenę skali zjawiska zagrożeń występujących w cyberprzestrzeni, poznanie opinii zarówno osób dorosłych jak i młodzieży na temat zjawisk z zakresu patologii społecznych. Ankieta pt. „Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci” została skierowana do młodych ludzi, zarówno kobiet jak i mężczyzn, w wieku od 7 do 25 lat. Łączna suma ankietowanych wyniosła w tym przypadku N=101.

Bezpieczeństwo jest jedną z ważniejszych potrzeb człowieka. Powinno się o nie dbać nie tylko w świecie rzeczywistym, ale i w wirtualnym. Duża liczba osób będących użytkownikami Internetu deklaruje umiejętne korzystanie z sieci – 74%. Jedynie 4% respondentów przyznaje się do braku umiejętności bezpiecznego jej użytkowania, a 22% osób nie jest w stanie stwierdzić czy posługuje się Internetem w sposób bezpieczny.

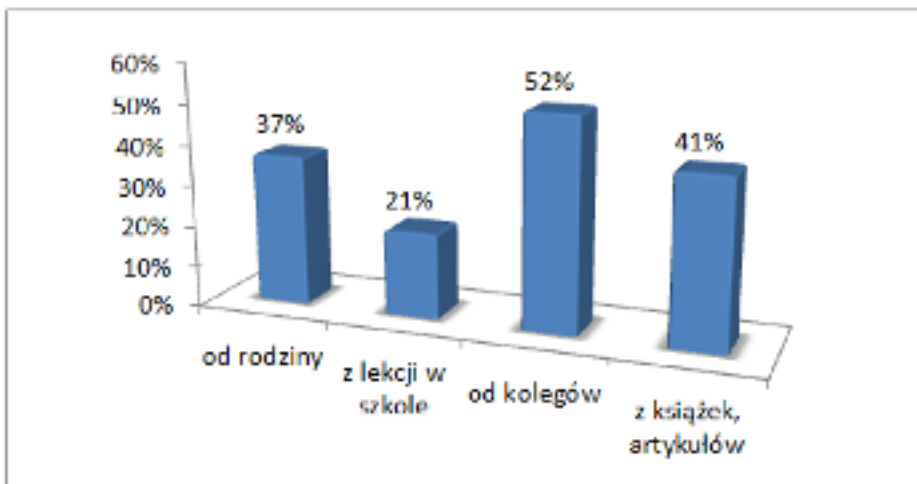
¹⁰ Por. *EU NET ADB Badanie nadużywania Internetu przez młodzież w Polsce*, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2012 s.7; Ł. Wojtasik, *Przemoc rówieśnicza a media elektroniczne. Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, Nr 1 (26) 2009, s.2; J. Pyżalski, *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Kraków: Impuls, 2012, s.215–219, *Raport Nastolatki 3.0.*, NASK, Warszawa 2016.

Ryc. 1. Bezpieczne korzystanie z sieci.

Fig. 1. Safe usage of the net.

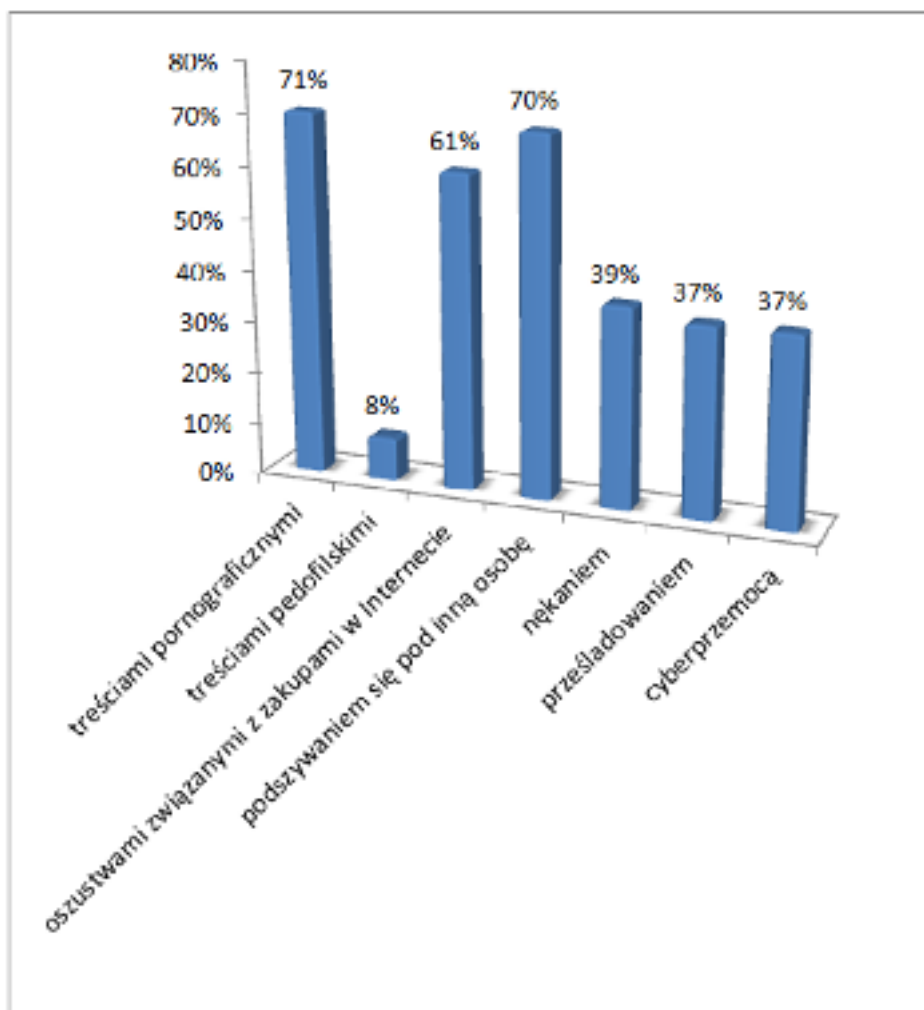
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci.*

Ryc. 2. Pochodzenie wiedzy na temat bezpiecznego korzystania z Internetu.

Fig. 2. Sources of knowledge about safe usage of the net.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci.*

Ryc. 3. Przykłady zjawisk patologicznych występujących w sieci Internet.

Fig. 3. Sources of knowledge about safe usage of the net.

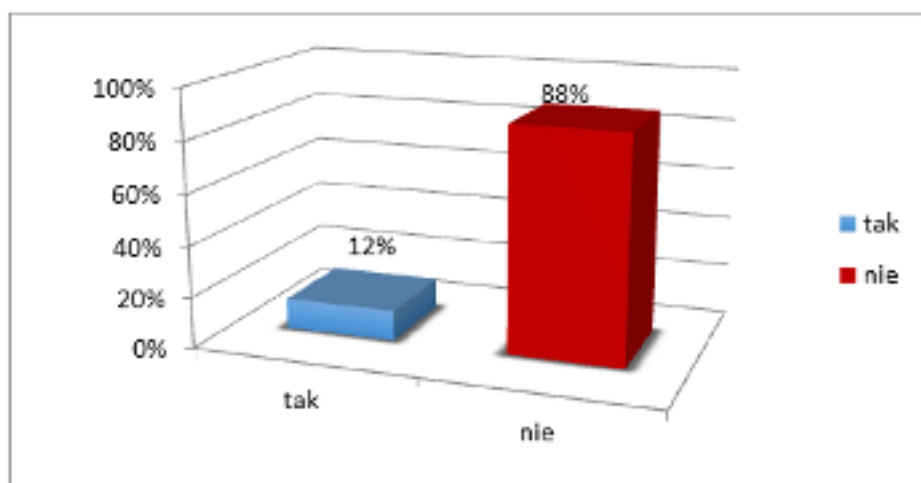
Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci*.

Użytkownicy sieci wielu informacji na temat bezpiecznego korzystania z Internetu dowiadują się od swoich kolegów. Liczba respondentów oddających głos na tę kategorię wyniosła 52%. Nieco niższy wynik osiągnęła odpowiedź mówiąca o tym, że wiedzę z tego zakresu ankieteryzy czerpią z książek i artykułów 41%. Kolejnym wynikiem o 37% liczbie głosów była

odpowieź dotycząca pozyskiwania informacji na temat bezpiecznego użytkowania sieci od rodziców. Listę zamyka pozycja odnosząca się do czerpania wiedzy z tej dziedziny z lekcji szkolnych. Odpowiedziało na nią tylko 21% ankietowanych.

Młodzież przebywająca w cyberprzestrzeni narażona jest na wiele zagrożeń z zakresu cyberpatologii. Świadczą o tym odpowiedzi przedstawione na rycinie 3, na której to respondenci zaznaczyli przykłady zjawisk patologicznych z jakimi napotkali się w sieci, i tak też największą liczbę głosów, a tym samym najczęściej napotykanym wątkiem są treści pornograficzne. Aż 71% ankietowanych natknęło się na tego typu materiały. Równie wysoki procent głosów, bo aż 70%, otrzymała pozycja dotycząca podszywania się pod inną osobę. Oszustwa związane z zakupami w Internecie, na które zagłosowało 61% osób. Następnie znajduje się nękanie – 39% oraz cyberprzemoc (37%). Choć materiały pedofilskie nie powinny w ogóle być produkowane i rozpowszechniane to aż 8% ankietowanych, będących użytkownikami sieci natknęło się na tego rodzaju treści.

Możliwość bycia anonimowym w sieci sprawia, że wielu jej użytkowników posuwa się do zachowań sprzecznych z prawem. 12% spośród ankietowanych osób przyznało się do dokonania oszustwa w Internecie natomiast reszta respondentów w procentowej liczbie 88 głosów zaprzeczyła takiego dokonania.

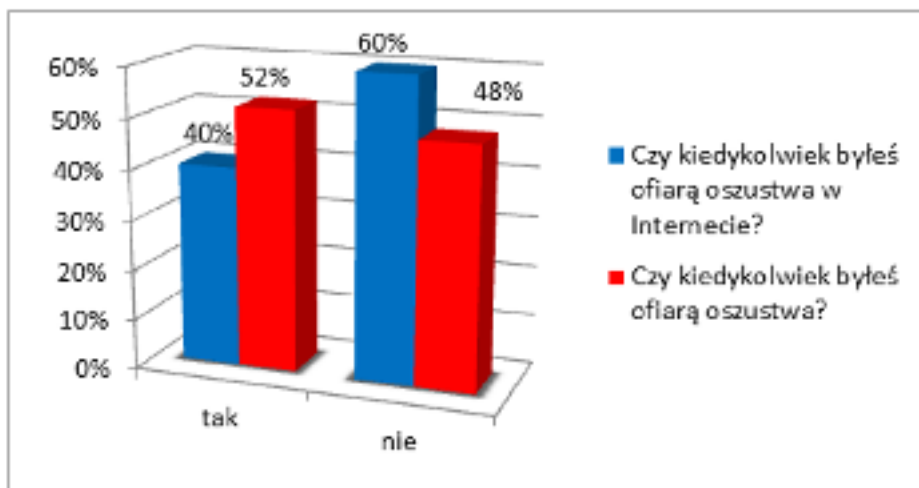

Ryc. 4. Liczba osób, które dokonały oszustwa w Internecie.

Fig. 4. Number of people who have committed a fraud in the Internet.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci.*

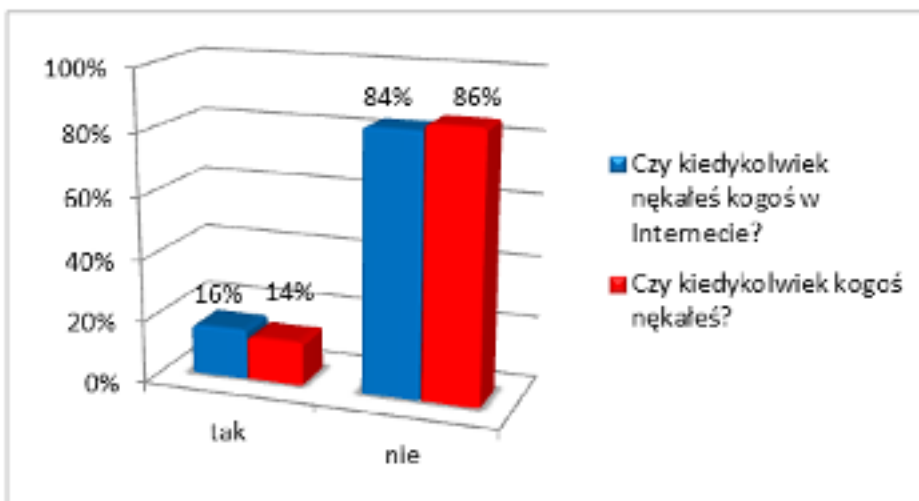
Około 40% osób ankietowanych stała się ofiarą oszustw internetowych, a 52%, oświadczyła, że została kiedykolwiek oszukana.

Ryc. 5. Ofiary oszustw internetowych jak i w świecie realnym.

Fig. 5. Victims of frauds committed in the Internet as well as in the real world.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci.*

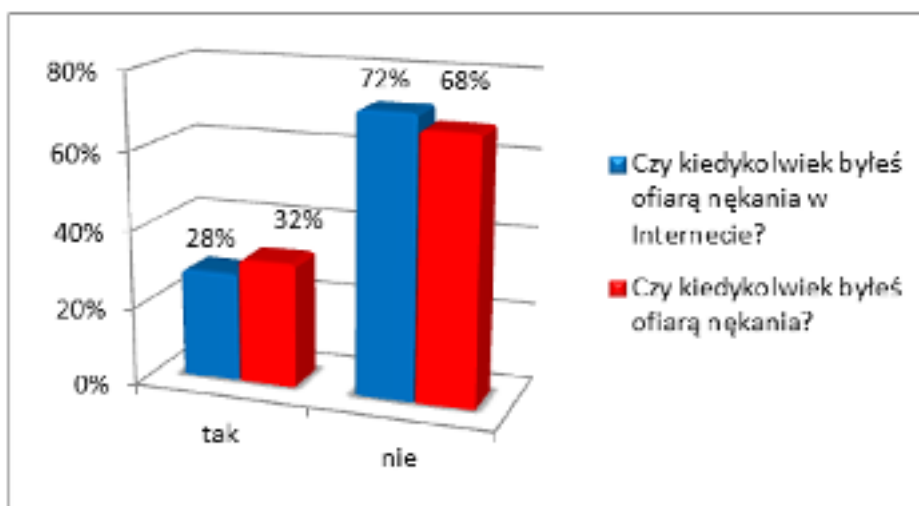
Ryc. 6. Nękanie użytkowników sieci przez ankietowanych.

Fig. 6. Harassment of the Internet users by respondents.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci.*

Innym zjawiskiem występującym w Internecie jest nękanie. Liczba respondentów przyznających się do tego czynu wyniosła 16%. Pozostali ankietowani w liczbie 84% zaprzeczyli takiemu zachowaniu.

Poza cyberprzestrzeń do nękania w świecie rzeczywistym przyznało się 14% osób ankietowanych. Wynik ten jest o 2% mniejszy niż w przypadku nękania osób w sieci. Inaczej klaruje się obraz respondentów, którzy stali się ofiarami nękania. Tutaj ich liczba jest dwukrotnie większa, gdyż sięga aż 28%. Mimo tego, iż w Internecie możemy natknąć się na formy dręczenia, pozytywny zdaje się być fakt, że aż 72% ankietowanych użytkowników sieci nigdy nie doznało aktów nękania.

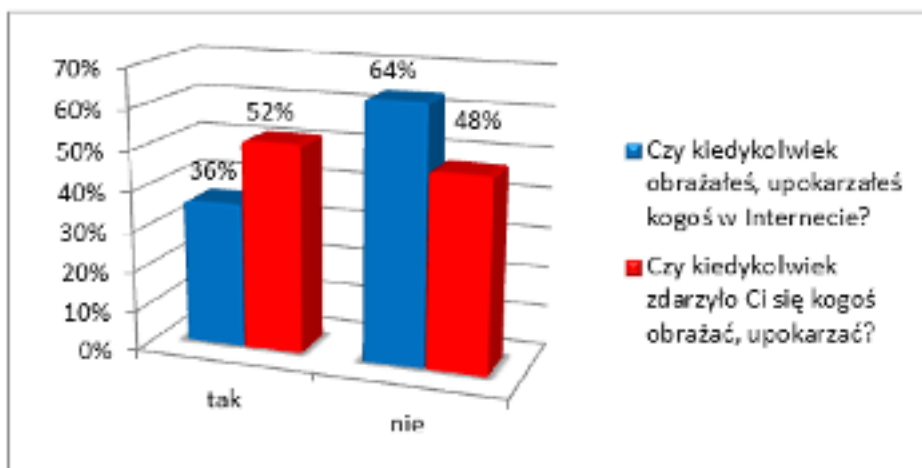
Ryc. 7. Ofiary nękania wśród respondentów.

Fig. 7. Victims of harassment among respondents.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci*.

Zarówno w świecie rzeczywistym jak i wirtualnym możemy stać się ofiarami nękania. Różnica między tymi dwoma przestrzeniami jest niewielka. W przypadku bycia ofiarą nękania w Internecie liczba respondentów odpowiadających twierdząco wyniosła 28% natomiast poza nią 32%.

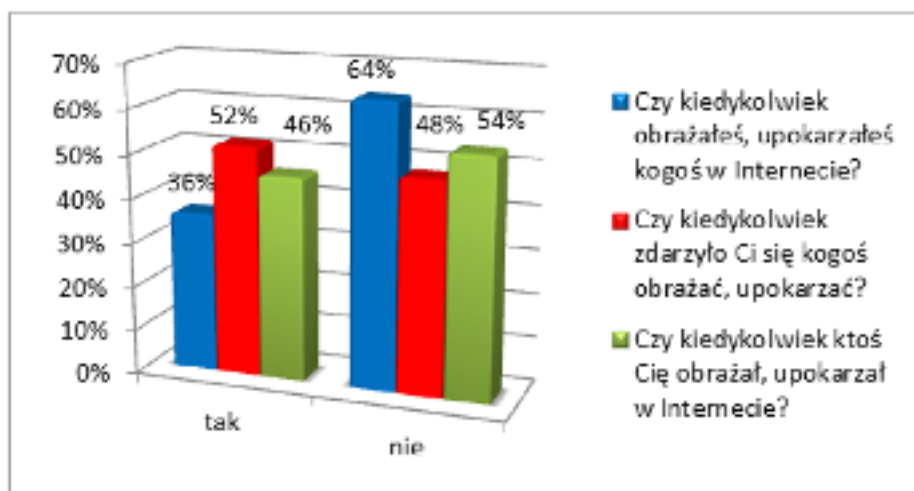
Kolejnym złym doświadczeniem z jakim możemy się spotkać w sieci jest obrażanie i upokarzanie jej użytkowników. 36% osób ankietowanych zaznaczyło odpowiedź twierdzącą, deklarując tym samym, spotkanie się z takim zjawiskiem.

Ryc. 8. Zjawisko obrażania i upokarzania w Internecie jak i poza nim.

Fig. 8. The phenomenon of insulting and humiliating in and outside the Internet.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci*.

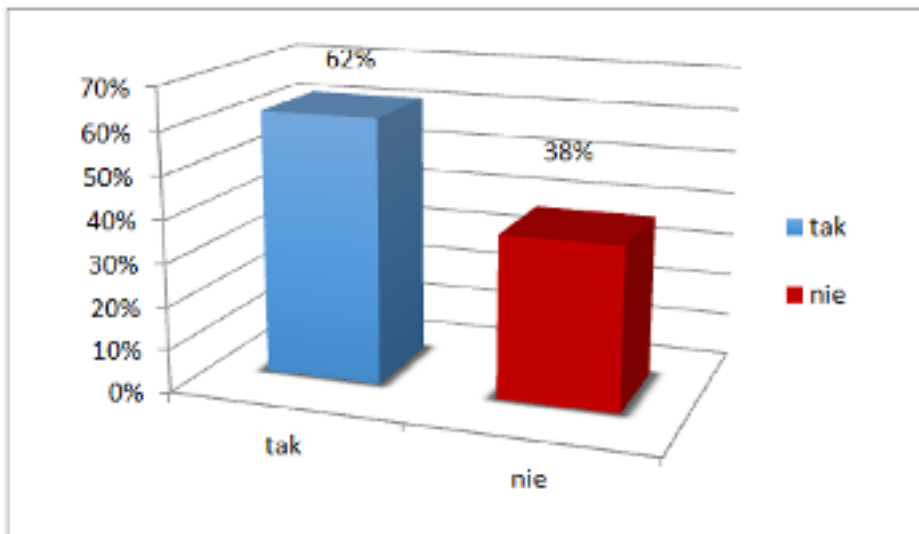
Ryc. 9. Liczba respondentów, którzy kiedykolwiek: obrażali lub/i upokarżali osoby w Internecie, obrażali, upokarżali kogoś, byli obrażani, upokarżani w Internecie.

Fig. 9. The number of respondents who have ever: insulted or/and humiliated anyone in the Internet; insulted, humiliated anyone, were insulted, humiliated in the Internet.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci*.

Zanim pojawił się Internet, z uposażeniem i obrażaniem mogliśmy się spotkać w otaczającym nas środowisku. Do dokonania takich zachowań w świecie rzeczywistym przyznało się aż 52% respondentów.

Niekorzystny dla Internetu staje się fakt, że wiele osób korzystających z jego usług, będących jego użytkownikami padła ofiarą upokarzania i obrażania. Tylko 54% użytkowników sieci nie doznało przykrości zadanej przez pozostałych konsumentów Internetu. W przestrzeni, którą tworzą wszystkie osoby w niej przebywające nie powinno być aż tylu przypadków wrogości wobec siebie i choć Internet ma być miejscem łączącym ludzi staje się on również doskonałym narzędziem do krzywdzenia jego użytkowników. Na pytanie: *Czy kiedykolwiek ktoś obrażał Cię, upokarzał w Internecie*, aż 46% osób ankietowanych odpowiedziało twierdząco.

Ryc. 10. Respondenci, którzy kiedykolwiek zostali obrażania lub upokarzani.

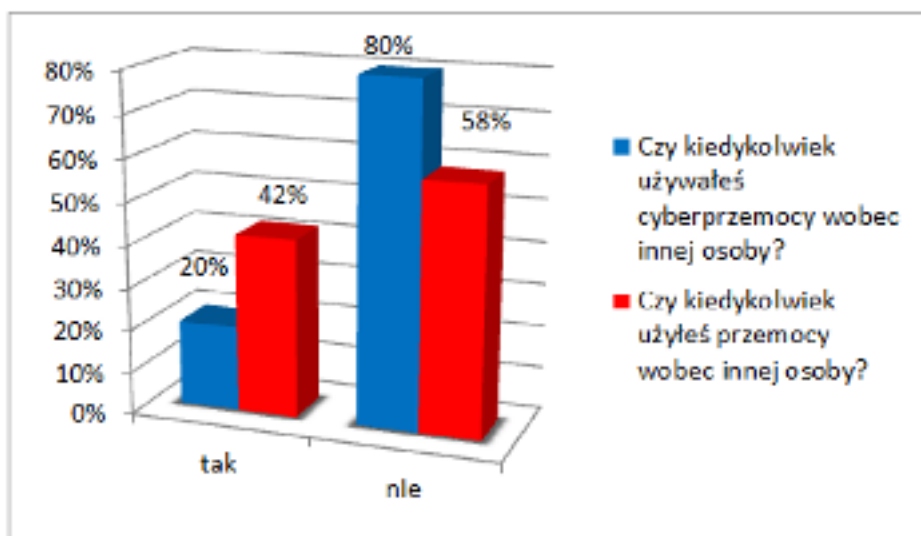
Fig. 10. Respondents who have ever been insulted or humiliated.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci*.

Z przemocą spotkać możemy się nie tylko w świecie wirtualnym. Możemy ją napotkać wszędzie np. w pracy, czy w szkole. Nie tylko obce osoby mogą posunąć się do sprawiania nam przykrości. Obrażać i upokarzać mogą nas nawet najbliższe osoby. Z owymi przykładami agresji spotkało się aż 62% respondentów, którzy twierdząco zareagowali na pytanie czy

kiedykolwiek zostali obrażani, czy upokarzani. Zaledwie 38% ankietowanych nigdy nie zaznało takiego zachowania wobec ich osoby.

Cyberprzemoc jest zjawiskiem stosunkowo nowym, które przybiera na sile wraz z rozwojem i dostępnością sieci Internet. Początkowo przemoc obserwowalna była w środowisku rodzinnym, w szkole, czy wśród znajomych. Obecnie możemy ją również zaobserwować w cyberprzestrzeni, która dzięki anonimowości staje się doskonałym narzędziem do wyrażania krzywdy. 20% ankietowanych przyznało się do używania cyberprzemocy. Nie mniej jednak owi respondenci stanowią dwa razy mniejszą grupę osób, od tych ankietowanych, którzy potwierdzili używanie przemocy wobec osób poza Internetem.

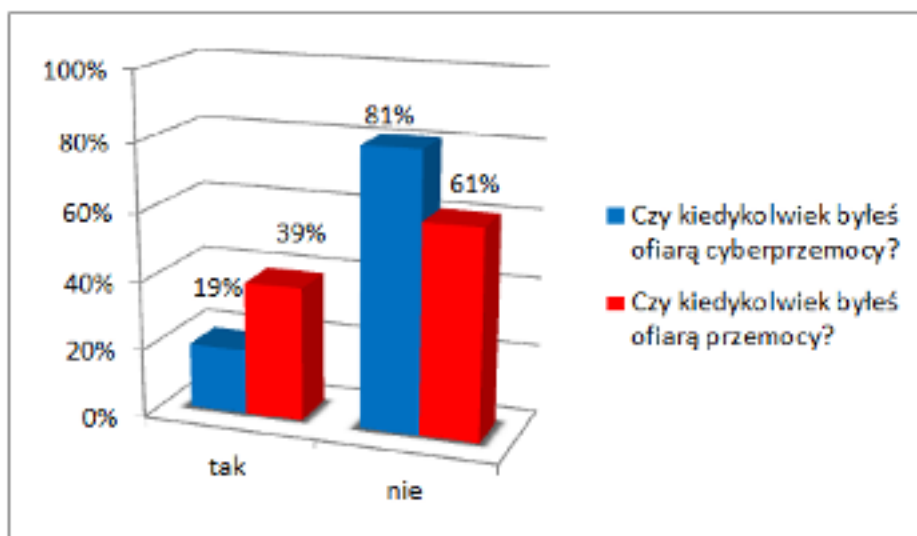
Ryc. 11. Przypadki stosowania cyberprzemocy i przemocy.

Fig. 11. Cases of using cyber violence and violence.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci*.

Ankieterzy, na pytanie *Czy kiedykolwiek byłeś ofiarą cyberprzemocy*, w 19% odpowiedzieli twierdząco. Pozostała liczba 81% nie doświadczyła cyberprzemocy.

Niepokojący obraz prezentuje ryc. 12, która przedstawia procentową liczbę ankietowanych, którzy w swoim życiu doświadczyli aktów przemocy. Ich liczba wskazała 39% przypadków.

Ryc. 12. Ofiary cyberprzemocy i przemocy.

Fig. 12. Victims of cyber violence and violence.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ankiety: *Zagrożenia cyberprzestrzeni a poczucie bezpieczeństwa młodzieży w sieci*.

W ankiecie zróżnicowano pytania odnośnie przemocy w sieci jak i poza nią. Na jej podstawie wywnioskować można, że zarówno świat wirtualny jak i rzeczywisty staje się przestrzenią niebezpieczną dla młodzieży i dzieci.

ZAKOŃCZENIE

Młodzież znajdująca się w fazie dojrzewania musi borykać się z niebezpieczeństwem i stymulacją negatywnych zachowań płynących z Internetu. Jest to faza życia charakteryzująca się dużą podatnością na podejmowanie zachowań ryzykownych, nieprzemyślanych i nierozsądnych. Ponadto mają zdecydowaną inklinację do bezkompromisowego zaspokajania własnych potrzeb. W tym ujęciu coraz częściej można spotkać się z problemem uzależnienia od czynności uzależnień behawioralnych, zwanych „nowymi uzależnieniami”. Cyberprzestrzeń to miejsce sprzyjające tworzeniu się wielu patologiom. Powszechność, między innymi, niewłaściwych treści oraz materiałów pornograficznych negatywnie wpływają na rozwój młodego człowieka mogąc zaburzać budowanie właściwych wartości moralnych i kreowania tożsamości. Mimo podejmowania wielu prób wyeliminowania, a przynajmniej ograniczenia występowania patologii społecz-

nych, zjawisko to ciągle występuje w społeczeństwie, co gorsze poszerza swój zasięg występowania. Trudna walka, kończąca się w wielu przypadkach niepowodzeniem, nie powinna zniechęcać ludzi do zaprzestania podejmowania czynności mających na celu ograniczenie występowania owych zjawisk.

Wyniki badań potwierdziły, że cyberprzestrzeń choć jest miejscem, w którym to użytkownicy nie mają ze sobą kontaktu fizycznego, tworzy warunki sprzyjające tworzeniu się cyberpatologii i cyberprzemocy. Internet choć nie jest narzędziem namacalnym, może stać się idealnym instrumentem zagrażającym bezpieczeństwu młodych osób. Przemoc rówieśnicza towarzyszyła ludziom od zawsze, być może wynika to z ludzkiej natury. W momencie pojawienia się nowych technologii i Internetu w naszym życiu agresja i przemoc przybrały nowe formy nazywane przez naukowców m.in. cyberprzemocą, agresją elektroniczną czy cyberbullyingiem. Tym samym zwiększył się zakres kontaktu młodzieży ze zjawiskami z zakresu owych patologii. Obecnie naszym wyzwaniem stała się obrona nie tylko przed zagrożeniami ze świata realnego, ale również wirtualnego, który stanowi niemniejsze zagrożenie dla bezpieczeństwa,

Mimo wszystko, jednak zagadnienie poszukiwania tożsamości w cyberprzestrzeni powinno pozostać – zdaniem autorek – otwartym, ze względu na jego subiektywizm. Jednakże należy zaznaczyć, że taki charakter przemian dotyczy w szczególności ludzi młodych, którzy mają do czynienia z zaawansowanymi rozwiązaniami technicznymi od dziecka. Obecnie ciężko jest wyobrazić sobie skutki ich wpływu na życie młodzieży i dzieci.

BIBLIOGRAFIA

1. Andrzejewska A., *Dzieci i młodzież w sieci zagrożeń realnych i wirtualnych. Aspekty teoretyczne i empiryczne*, Warszawa 2014.
2. Bednarek J., *Zagrożenia w cyberprzestrzeni*, [w.] M. Jędrzejko (red.) *Patologie społeczne*, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusku, Pułtusk 2006.
3. Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., *Kryminologia*, Gdańsk 2004.
4. *EU NET ADB Badanie nadużywania Internetu przez młodzież w Polsce*, Fundacja Dzieci Niczyje, Warszawa 2012.
5. Imieliński K., *Manowce seksu- prostytutka*, Łódź 1990.
6. Jaskuła S., *Internet jak narkotyk*, „Świat problemów” 2008, nr 12.

7. Kirwil L., *Polskie dzieci w Internecie. Zagrożenia i bezpieczeństwo-część 2. Częściowy raport z badań EU Kids online przeprowadzonych wśród dzieci 9-16 i ich rodziców*. Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej, Warszawa, 2011.
8. Kornas-Biela D., *Niszczący wpływ pornografii*, „Wychowawca” 2006, nr 5.
9. Kowalczyk-Jamnicka M., *Społeczno-kulturowe uwarunkowania prostytucji w Polsce*, Bydgoszcz 1998.
10. Kozak S., *Patologie komunikowania w Internecie*, Warszawa 2011.
11. Kozak S., *Patologie wśród dzieci i młodzieży*, Warszawa 2007.
12. Krawulska-Ptaszyńska A., *Psychospołeczne uwarunkowania korzystania z pornografii przez mężczyzn*, Poznań 2003.
13. Makaruk K., S. Wójcik, *EU NET ADB, Badanie nadużywania internetu przez młodzież w Polsce*, Warszawa 2012.
14. Pyżalski J., *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Kraków 2012.
15. Skrzypczak J., *Popularna encyklopedia mass mediów*, Poznań 1999.
16. *Raport Nastolatki wobec Internetu 3.0*, NASK, Warszawa 2016.
17. *Raport Ogólnopolskie badanie Nastolatki wobec Internetu realizowane przez Pedagogium WSNS we współpracy z Rzecznikiem Praw Dziecka oraz Nauką i Akademicką Siecią Komputerową*, Warszawa 2014.
18. Urbanek A., *Cybermedia w cyberprzestrzeni – aspekty społeczno-kulturowe*, [w:] M. Koziński, S. Kosznik-Biernacka, J. Grubicka, *Cyberprzestrzeń, Zagrożenia w sieci*, Słupsk 2017.
19. Wojtasik Ł., *Przemoc rówieśnicza a media elektroniczne*. Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, Nr 1 (26) 2009.
20. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – *Kodeks karny* (Dz.U. 1997 nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
21. <http://wiedza.bezpiecznyinternet.edu.pl/wyszukiwarka/szczegolyslownik?id=59> <http://www.fakt.pl/kobieta/seks-i-emocje/co-to-jest-seks-ting-sexting-czym-jest-seksting/k19ebzj>

Joanna GRUBICKA—doktor nauk technicznych Instytutu Badań Systemowych PAN w Warszawie, matematyk, kierownik Zakładu Cybernetyki Społecznej w Katedrze Cybernetyki Społecznej i Inżynierii Bezpieczeństwa Akademii Pomorskiej w Słupsku. Członek Akademickiego Stowarzyszenia Oświatowego przy AP w Słupsku, Stowarzyszenia Nauki o Bezpieczeństwie w Siedlcach, Drohiczyńskiego Towarzystwa Naukowego oraz Polskiego Towarzystwa Komputerowego. Uczestniczka wielu

konferencji krajowych i międzynarodowych poświęconych tematyce bezpieczeństwa z zakresu cyberbezpieczeństwa. Współorganizatorka i inicjatorka konferencji pt. *Przemoc w sieci, Bezpieczeństwo w cyberprzestrzeni*. Wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa strukturalnego i personalnego. Autorka wielu publikacji naukowych i popularnonaukowych z zakresu niezawodności obiektów technicznych, rozwoju społeczeństwa informacyjnego, projektowania strategii edukacyjnych, bezpieczeństwa w sieci, usługach w sieci, współczesnej kultury rozwijającej się na fundamencie technologii cyfrowych: teorii mediów, komunikowania, kultury uczestnictwa, Internetu i mediów społecznych, zagrożenia cyberprzestrzeni. Bieżące zainteresowania naukowe ukierunkowane na problematykę bezpiecznego korzystania ze współczesnych technologii i szeroko pojętą profilaktykę cyberpatologii.

Anita JOPEK – magister Bezpieczeństwa Narodowego od 2017 r., pracownik naukowo- dydaktyczny Akademii Pomorskiej w Słupsku. Obszary zainteresowań naukowych: cybernetyka społeczna, zagrożenia cyberprzestrzeni, cyberterroryzm, bezpieczeństwo w sieci.